

WSTĘP

Badanie i analizowanie w przestrzeni typowych społeczności lokalnych rozmaitych zjawisk i problemów społecznych, jakie dotyczą współczesne społeczeństwa, staje się dziś już nie tylko przedmiotem zainteresowania licznych środowisk naukowych, ale również czynnikiem coraz bardziej aktywizującym władze samorządowe czy wręcz całe społeczności lokalne, które gotowe są nie tylko uczestniczyć w rozpoznawaniu genezy i skali tych problemów, ale też skutecznie je rozwiązywać. Jest przy tym rzeczą znamioną, że przedstawiciele tych społeczności są bardziej świadomi nie tylko tego, że skala i zakres tych problemów zatacza coraz szersze kręgi i dotyka coraz to nowe grupy i przestrzenie społeczne, ale również tego, że problemy te będą coraz bardziej narastać i dotykać coraz to szersze grupy ludzi. Przemijająca epoka społeczeństwa nowoczesnego wykształciła bowiem w stosunku do społeczeństwa przedindustrialnego już i tak bardzo liczną grupę ludzi nieprzystosowanych do standardów obecnego społeczeństwa. Z kolei coraz bardziej rozwijająca się wizja społeczeństwa ponowoczesnego, tworzącego zupełnie nowe standardy organizacji życia społecznego i stawiającego na całkowicie odmienne od dotychczasowych kompetencje indywidualne i społeczne, powodować będzie rodzenie się zupełnie nowych problemów społecznych, które będą nieuchronnie dotykać równie nowe grupy społeczne i środowiska.

Warto też przy tej okazji uświadomić sobie to, że choć przyczyny narastających problemów społecznych tkwią najczęściej w makrostrukturalnych przemianach społecznych i gospodarczych globalizujących się społeczeństw i państw, to ich skutki są najsilniej odczuwane właśnie w społecznościach lokalnych, dotykając głównie pojedyncze jednostki, rodziny, konkretne grupy społeczne czy zawodowe. Z tego też względu ich rozwiązanie musi następować w przestrzeni społeczności lokalnych, gdyż tylko tam wspomniane problemy są możliwe do uchwycenia i skutecznego przezwyciężenia. Na całe szczęście postępujący w naszym kraju proces uspołecznienia i usamorzędowania społeczności lokalnych wydaje się wychodzić naprzeciw tym zmianom. Powolne, aczkolwiek systematyczne odchodzenie naszego państwa od centralistycznej i pionowo-resortowej organizacji życia społecznego do modelu państwa zdecentralizowanego powoduje angażowanie się i dyna-

mizowanie zbiorowości lokalnych w rozwiązywanie rozmaitych, często złożonych problemów społecznych, co niewątpliwie świadczy o sile i dojrzałości społecznej tych zbiorowości oraz postępującym procesie budowania podstaw społeczeństwa obywatelskiego zarówno w sensie strukturalnym, jak i świadomościowym. Wrazem wspomnianej siły i dojrzałości są podejmowane i rozwiązywane przez te społeczności liczne problemy mieszczące się jednak bardziej w obszarze zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych mieszkańców (problemy komunikacyjne, infrastruktura komunalna, edukacja elementarna, materialne potrzeby socjalne itp.) niż rozwiązywania bardziej złożonych problemów społecznych czy gospodarczych. Społeczności te bowiem jeszcze nie dojrzały do podejmowania i rozwiązywania narastających problemów związanych choćby z postępującymi procesami rozwarstwienia społecznego, marginalizacji czy wykluczenia społecznego, dynamizującymi się zachowaniami dewiacyjnymi, narastającymi zjawiskami ubóstwa materialnego i kulturowego, bezradności, bezdomności, bezrobocia itp. Ofiarami wskazanych zachowań stają się w pierwszej kolejności jednostki i grupy najmniej dojrzałe, o najsłabiej wykształconych kwalifikacjach oraz kompetencjach zawodowych i społecznych, a wśród nich przede wszystkim dzieci i dorastająca młodzież. Z tego też względu wskazane problemy nabierają szczególnego znaczenia i dlatego stają się przedmiotem zainteresowania rozmaitych państwowych i niepaństwowych struktur, w tym lokalnych społeczności i władz.

W bezpośrednim związku z nakreślonym tu stanem rzeczy pozostaje pomysł przygotowania niniejszej publikacji. Zrodził się on w zespole pracowników Zakładu Resocjalizacji Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, od wielu lat podejmujących problemy funkcjonowania systemu profilaktyki i resocjalizacji w wymiarze rozmaitych społeczności lokalnych. Bezpośrednim jednak bodźcem do przygotowania tej publikacji stało się wykonanie we wspomnianym zespole – na zamówienie władz powiatu goleniowskiego – diagnozy zjawisk wykluczenia społecznego wśród dzieci i młodzieży wskazanego rejonu oraz opracowanie stosownych sposobów przeciwdziałania nim. Już sam fakt dostrzeżenia przez władze powiatu wskazanego problemu świadczy niewątpliwie o tym, że są takie społeczności lokalne, które nie tylko dostrzegają problem zagrożeń socjalizacyjnych dzieci i młodzieży, ale równocześnie starają się go skutecznie własnymi siłami rozwiązywać.

Autorki niniejszego opracowania, bazując na podstawach teoretycznych społeczeństwa wychowującego Floriana Znanieckiego oraz ich egzemplifikacji wyrażonej w koncepcji wychowawczego funkcjonowania typowych społeczności lokalnych Stanisława Kowalskiego, przygotowały diagnozę dość typowej społeczności regionalnej (powiatu), położonej w słabo uprzemysłowionym rejonie północno-zachodniej Polski, w dalszym ciągu słabo zintegrowanej, dotkniętej przełomowymi przemianami wskutek restrukturyzacji byłych kolektywnych gospodarstw rolnych oraz istniejących w tym regionie nielicznych zakładów przemysłowych, ulegających

obecnie upadkowi, albo też tworzących się na zupełnie nowych podstawach technologicznych, własnościowo-zarządczych i kadrowych. Wszystko to razem wzięte (zob. rozdział II i III) tworzy w badanym środowisku określone warunki społeczno-ekologiczne dla rozwoju rozmaitych zachowań ludzkich, w tym licznych zachowań dewiacyjnych wśród dzieci i młodzieży. Na tym tle Autorki ukazują specyfikę środowisk wychowawczych, w jakich wrastają poddani szczegółowej analizie nieletni, będący przedmiotem zainteresowania miejscowego Sądu Rodzinnego. Na tej podstawie (zob. rozdział IV i V) opisane zostały uruchamiane w tym środowisku przez rozmaite podmioty społeczne (siły społeczne) swoiste serwomechanizmy wychowawcze, które miały zapobiegać występującym zagrożeniom społecznym, a także przedstawione zostały w sposób syntetyczny związki między dysfunkcjami analizowanych środowisk wychowawczych a wyłonionymi profilami zachowań dewiacyjnych badanych nieletnich. Pracę zamyka stosowny model kreślący podstawowe kierunki działań, jakie winny zostać podjęte w analizowanej społeczności w celu przezwyciężenia istniejących zaniedbań i zagrożeń wychowawczych.

Jest rzeczą oczywistą, że przedstawiona w pracy diagnoza, jak i zaproponowane na jej podstawie modelowe rozwiązania profilaktyczne nie stanowią propozycji uniwersalnej, a jedynie przykład stosunkowo prostych i możliwych do przeprowadzenia siłami konkretnych społeczności lokalnych badań rozpoznających sam problem oraz projekt mający doskonalić w analizowanym środowisku działania przezwyciężające istniejący stan zagrożeń socjalizacyjnych dzieci i młodzieży. W tych propozycjach wydaje się zasadzać główna wartość niniejszej pracy.

Poznań, kwiecień 2012 r.

Wiesław Ambrozik